

PORTRÉK A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA TAGJAIRÓL III.

Szerkesztette
HAMZA GÁBOR

AKADÉMIAI KIADÓ

A kiadvány a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával készült.

Társszerkesztő
Deák Péter

Írta

Ádány Tamás, Badó Attila, Békés Ádám, Benke József, Czeti István,
Földi András, Hamza Gábor, Király Miklós, Koi Gyula, Kukorelli István,
Landi Balázs, Pókecz Kovács Attila, Sándor István, Schweitzer Gábor, Szabó Béla,
Szabados Tamás, Szoboszlai-Kiss Katalin, Tóth J. Zoltán, Váczi Péter

ISBN 978 963 664 066 8

Kiadja az Akadémiai Kiadó
1117 Budapest, Budafoki út 187–189. A. ép. III. em.
www.akademiai.hu

Első magyar nyelvű kiadás: 2024

© Hamza Gábor, 2024
© Akadémiai Kiadó, 2024

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó Zrt. igazgatója
Felelős szerkesztő: Kovács Natália
Olvasószerkesztő: Rácz Attila
Nyomdai előkészítés: Mocsonoky Gábor
Fedélterv: Markó Natália
Termékmenedzser: Egri Róbert
Nyomdai munkálatok: Sowa Sp. z o.o.
Megjelent 24,67 (A/5) ív terjedelemben

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a nyilvános előadás,
a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát,
az egyes fejezeteket illetően is.

Printed in Poland

Hegedüs Sándor (1847–1906), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja

Hegedüs Sándor politikus, országgyűlési képviselő, miniszter, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja Kolozsváron született 1847. április 22-én és Budapesten hunyt el 1906. december 28-án.

Testvéröccse, Hegedüs István (1848–1925) a neves klasszika-filológus, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, 1891 és 1920 között a budapesti Magyar Királyi Tudományegyetemen a klasszika-filológia nyilvános rendes egyetemi tanára volt. Hegedüs Sándor egyik fia Hegedüs Lóránt (1872–1943), a Magyar Tudományos Akadémia levelező, tiszteleti és igazgatósági tagja, gazdaságpolitikus, Teleki Pál első kormányának (1920. július 25.–1921. április 14.) pénzügyminisztere volt. Másik fia Hegedüs Sándor (1875–1953) volt, aki neves, külföldön is ismert író volt.

Hegedüs Sándort a Magyar Tudományos Akadémia 1885. május 28-án választotta levelező tagjává. Levelező tagsági székfoglaló értekezését *A latin államok pénzszoűvetsége. 1863–1865.* címmel tartotta 1886. április 3-án. A székfoglaló értekezés még abban az évben, 1886-ban nyomtatásban is megjelent a *Budapesti Szemlében*. A Magyar Tudományos Akadémia 1893. május 12-én választotta rendes tagjának. Rendes tagsági székfoglaló értekezését 1894. január 15-én *Az adóeszmény. Tudományos és gyakorlati szempontból* címmel tartotta. Az értekezés nyomtatásban teljes terjedelemben az *Értekezések a Társadalmi Tudományok köréből* című kiadványban (11. kötet 7. füzet), kivonatos formában pedig az *Akadémiai Értesítőben* jelent meg.

Hegedüs Sándor családja székely nemesi ág, amely az Udvarhely vármegyei Magyarzsákokot tekintette ősi helyének és a család tagjai előneve is erre a községre, településre utal. Hegedüs Sándor édesapja ügyvéd volt, aki

a közszolgálatban tevékenykedett. Édesapja az 1848–1849-es forradalom szabadságharcban való aktív részvétele miatt hosszú ideig nem folytathatta ügyvédi pályáját. Hegedüs Sándor édesanyja kőváradi Várady Anna, egy tekintélyes kolozsvári ügyvéd leánya volt. A család komoly anyagi nehézségekkel küzdött. Emiatt a szülők gyermekeiket csak komoly áldozatokat vállalva tudták taníttatni. Súlyosbította a család helyzetét, hogy édesapja meghalt, így édesanyja négy gyerekkel árván maradt. Ezért Hegedüs Sándor a tanulás mellett családja, édesanyja és testvérei támogatására kényszerült.

Hegedüs Sándor a komoly hírnévnek örvendő kolozsvári református kollégiumban végezte tanulmányait. Történelemtanára Sámi László volt. Tanárai közül még említést érdemel Sárkány Ferenc.

Az érettségit követően 1865-ben kezdte meg jogi tanulmányait a Pesti Egyetemen. 1869-ben szerezte meg doktori címét a jogtudományok köréből.

Pesten ismerkedett meg Kautz Gyulával, akinek tanítványa lett. A jogi tanulmányokat folytató, a Pesti Egyetem Jog- és Államtudományi Karán a nemzetgazdaságtan és a pénzügytan nyilvános rendes tanára, hazánkban a nemzetgazdaságtan egyik legelső és legnagyobb tekintélynek örvendő képviselője Kautz Gyula (1828–1909) később, 1892 és 1900 között az Osztrák–Magyar Bank főkormányzója lett – az első magyar ezen a poszton. Említést érdemel, hogy Kautz Gyula a Magyar Tudományos Akadémia rendes és igazgatósági tagja, továbbá az MTA másodelnöke volt.

Hegedüs Sándor kedvenc tárgyai a nemzetgazdaság és a pénzügy voltak. Ezekből a tárgyakból szerzett igen alapos ismereteit a későbbiekben tudta hasznosítani a gyakorlatban, így minisztersége idején is.

Hegedüs Sándor 1871-ben kötött házasságot. Hitvese Jókai Mór testvérének, Jókai Károlynak a leánya volt. Említést érdemel, hogy Jókai Jolán később országos hírnevet szerzett író lett. A házasságból három gyermekük született, Róza, Lóránt és Sándor. Említést érdemel, hogy bensőséges viszony alakult ki Jókai Mór és Hegedüs Sándor között.

Döntő fordulatot hozott életében, amikor *A Hon* című politikai napilap újságírója, később pedig vezércikk-írója lett. A politikai napilapban a londoni *Times*hez hasonlóan a legkülönbözőbb, egymástól eltérő nézetek is közlésre kerültek. Ennek az újságnak alapítója és főszerkesztője Jókai Mór volt. Szinte mindennap jelent meg egy írás a tollából. Hegedüs Sándor ennek a befolyásos lapnak révén jelentős politikai kapcsolatokra tett szert.

A Kolozsváron megjelenő *Magyar Polgár* balközép szemléletű politikai napilapban is rendszeresen jelentek meg 1875-től komoly figyelemmel kísért vezércikkei.

1875-től 1906-ig a Szabadelvű Párt országos képviselője. 1875-ben Ab-rudbánya választotta meg képviselőjének. 1878-tól a pénzügyi bizottság

egyik vezető alakjának számított. Fontos utalni arra, hogy számos fontos törvényjavaslat előterjesztője is volt.

Hegedüs Sándor később, 22 éven át előadója volt a költségvetési javaslatoknak. A parlament egyik elsőrangú közgazdasági és pénzügyi szaktekin-télyének ismerték el. Szakmai elismerésének jele volt az, hogy 1905-ben a főrendiház tagja lett.

A Szabadelvű Párt Hegedüs Sándort többször jelölte pénzügyminiszter-nek. Ő azonban több ízben is visszautasította a felkérést. Végül 1899 február-jában elfogadta a felkérést, és 1902. márciusig a kereskedelem-ügyi miniszté-riumot vezette Széll Kálmán kormányában (1899–1903). Tárcájához az ipar, a kereskedelem, a közlekedés és a statisztikai hivatal irányítása tartozott.

Programnyitó miniszteri beszédét nagy figyelemmel fogadták a parla-menti képviselők. Hegedüs Sándor kiemelkedő figyelmet szentelt és je-lentőséget tulajdonított a hazai ipar fejlesztésének. Minisztersége évében nemzetközi, a nyugat-európai államok mércéjével mérve is jelentősen növe-kedett a magyar ipar. Az eredményesség egyik alapja kétségtelenül az volt, hogy munkatársaival az állami támogatások biztosítása érdekében egy na-gyon jól működő közszállítási rendszert dolgoztatott ki.

Elődjéhez, Baross Gáborhoz (1848–1892) hasonlóan, Hegedüs Sándor is kiemelkedő jelentőséget tulajdonított az úthálózat, a vasutak, a hajózás és a posta fejlesztésének. Kautz Gyulához hasonlóan – éppen az infláció elke-rülése, vagy legalábbis mérséklése érdekében – az ország pénzügyi rendsze-rének aranyalapra, aranyvalutára történő helyezése szükségességének híve volt. Szerepe volt külföldi gazdasági, pénzügyi tárgyalásokon, amelyeken a külföldi országok vezető pénzügyi köreinek és Magyarország külföldi hite-lezőinek is alkalmuk volt megismerni és értékelni Hegedüs Sándor szakmai képességeit.

Hegedüs Sándort 1896-ban megválasztották a Magyar Protestáns Iro-dalmi Társaság másodelnökének.

1899-ben lett a Dunamelléki Református Egyházkerület főjegyzője. 1902-ben a Dunántúli Református Egyházkerület főgondnokává válas-ztották. Igen sokrétű tevékenységet végzett a református egyház érdekében. A pesti református főgimnázium építéséhez jelentős összeggel járult hozzá. Hasonló módon támogatta Kolozsváron a teológiai fakultást és a kolozsvári református kollégium létrejöttét.

Hegedüs Sándor alapító tagja volt a Magyar Történelmi Társulatnak. A Társulat pénzügyeit intéző gazdasági bizottságnak több mint másfél év-tizeden át volt az elnöke.

Hegedüs Sándor hivatali pályája során számos kitüntetésben, magas ál-lami elismerésben részesült. Az uralkodó, I. Ferenc József 1893-ban a Li-

pót-rend középkeresztjével tüntette ki. Néhány évvel később, 1899-ben pedig valóságos belső titkos tanácsos lett. Említést érdemel, hogy Abrudbánya évekkel korábban, még 1892-ben díszpolgárának választotta.

Szintén megemlítendő, hogy számos felelősségteljes teendővel járó miniszteri tevékenysége mellett is folyamatosan edzette magát, szenvedélyesen sportolt. A Nemzeti Tornaegyletnek néhány éven át az elnöki tisztét is ellátta.

Hegedüs Sándor felett az emlékbeszédet a Magyar Tudományos Akadémián Nagy Ferenc (1852–1928), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja tartotta. Az emlékbeszéd 1908-ban nyomtatásban is megjelent.

Sírja a Fiumei Úti Sírkertben van, ahol családjával együtt nyugszik. A családi síremlék alkotója Ligeti Miklós.

Hegedüs Sándor a pénzügyi adminisztráció, iparfejlesztés igen széles körű ismereteket és tapasztalatokat kívánó számos területén végzett első-sorban hazai vonatkozásban általános elismerésnek örvendő munkát. Tevékenysége kiterjedt az Ausztriával való, nagy szakmai hozzáértést igénylő gazdasági, pénzügyi vonatkozású kérdések rendezésére is.

Hamza Gábor

Hegedüs Sándor főbb munkái

Közhasznú ismeretek. Pest, 1870; *A baloldal törekvése.* Budapest, 1872; *A szabadakarat és az állam büntetőjoga.* Budapest, 1873–1874; *Tíz év az osztrák bank történetéből.* Budapest, 1874; *A földbirtok és a társadalmi kérdés.* Budapesti Szemle 1886; *Az önkormányzat és pénzügye.* Budapest, 1878; *Iparunk és az ipartörvény.* Budapest, 1880; *A bankkérdés az 1881. évi valutakongresszuson.* Budapest, 1881; *A latin államok pénzügyi helyzete 1863–1865.* Budapest, 1886 (német nyelven is megjelent); *Két értekezés a cukoradóról.* Budapest, 1887; *Az árak tényezőiről és törvényeiről.* 1889; *A cukor és szeszadó.* Budapest, 1890; *A betétüzlet fejlődéseinek az irányairól.* Budapest, 1894; és *Az adószemély elméleti és gyakorlati szempontból.* Magyar Tudományos Akadémia. Budapest, 1894.

Felhasznált irodalom

Antal Géza: *Hegedüs Sándor emlékezete.* Protestáns Szemle. 1908; Nagy Ferenc: *Emlékbeszéd Hegedüs Sándor r. tag felett.* Budapest, 1908; Dr. Halkovics László: *Hegedüs Sándor szerepe a gazdaság és a statisztika fejlesztésében (1847–1906).*; Sturm Albert (szerk.). *Országgyűlési almanach 1897–1901.* Budapest, 1897. – *Rövid életrajzi adatok a főrendiház és a képviselőház tagjairól*, 252., (1897. március 22.) és Gaál György: *Kolozsvár közigazgatás-politikus szülöttje: Hegedüs Sándor (1847–1906).* Közgazdász Fórum 15. évf. 2. sz. (2012. április), 5.